

Tarih

İsmail ÇOLAK

OSMANLI VE ORTADOĞU

Batılılar ve Siyonistler (hatta bir kısım Araplar) güç birliği edip Osmanlı hâkimiyetine son verdikleri, hele de İsrail Devleti kurulduğu andan itibaren Ortadoğu'da barış ve istikrar hayal olmuştur. Çalkantı ve çatışmalarla dolu cehennemî bir hayat yaşamaktan ve malûm güçlerin saldırı ve zulümleriyle kan deryasına gömülmeekten kendini bir türlü kurtaramayan mahzun coğrafya Ortadoğu, dünyanın hâlâ en bunalımlı ve kanlı yerlerinin odağında bulunmaktadır. ABD'nin Irak'a yönelik hayâsız istilâsı kesin olarak gösterdi ki Ortadoğu, emperyalizm ve Siyonizm'in ortak mahsulü olan bu uğursuz beladan yakasını kolay kolay sıyıramayacaktır.

Aslında yaklaşık bir asırdır Ortadoğu'da tarih benzer biçimde tekrar etmekte, başta Irak olmak üzere tüm bölgede, "emperyalist tezgâh"ın 20. yüzyılın başında sunî olarak ürettiği, Osmanlı'yı pay-

laşım kavgasından arta kalan eski dondurulmuş meselelerin izdüşümleri ve birbirini andıran kısır döngüler yaşanmaktadır. Burada aktaracağımız bilgilerin, bugünkü gelişmeleri lâykıyla anlam(ak)landırmakta ne kadar mühim bilgiler olduğunu sizin de takdir edeceğinizden ve hâdiselerin ve gerçeklerin soğuk yüzü karşısında iliklerinize kadar titreteceğinizden eminiz. Maddemizi, kuru bir Osmanlı'yı

yeniden diriltme çabası değil, güncel politikaya hizmet edecek şekilde nihaî barışın ideal koordinatlarını bir kez daha hatırlatabilmektir.

Osmanlı Mucizesinin Sırrı

Cetvelle taksim edilip emperyalizmin sömürü ve hegemonyasının kolaylaştırıldığı bu coğrafya, Osmanlı'dan sonra siyasî anafurun tam ortası-

na düşmüş ve huzur ve istikrarın teminatı “barış şemsiyesi” paramparça olup tarihe karışmıştı. İslâm Dünyası’nın bağ-

rında ve mukaddes mekânlarda her geçen gün daha da katmerleşen üzüntü verici olaylar, Osmanlı’nın bölgede dört asır boyunca tesis ettiği köklü ve kalıcı barışın ne anlam ifade ettiğini bugün daha iyi anlatmaktadır. Artık Osmanlı sancağı altında idrak edilen mutlu yıllar tarih yapıklarında kaldı ve bir daha yakalanması, hatıta hayali bile imkânsız, özlemle yâd edilen tatlı bir hatıra olarak mazideki en seçkin yerini aldı.

Gerçekten de Osmanlı, Cemil Meriç’in de dediği gibi, bölgenin tüm hassas dengelerini bilen, birbiriyle sürekli çatışma ve rekabet içindeki Müslim ve gayrimüslim bütün mezhep ve ırklara eşit mesafede hitap eden, anarşi ve karmaşaya meydan vermeden âdil

bir arabulucu olarak bilimum meseleleri çözen ve kendinden sonra hiçbir devletin başaramadığı “kerim devlet rüyası”nı tek başına gerçekleştiren bir kudret olmuştu. Osmanlı’nın mucizevî düzeninin temelinde, kaynağını İslâm’ın ve İslâm Tarihi’ndeki uygulamaların, cihanşümül hoşgörü ve adalettinden alan, karşılıklı güven ve gönül rızasına dayanan, gerçek insan haklarının geçerli olduğu âdil bir yönetim/medeniyet anlayışı yatıyordu. ABD’de Dartmouth College antropoloji ve insan ilişkileri profesörü olan Dale F. Eickelman, yukarıdaki kanaatleri bakın nasıl desteklemektedir: “Osmanlı yönetimi, neredeyse altı asır boyunca üç kıtada farklı inanç ve kültürleri bir araya getirirken, onlara Avrupalı muasırlarından çok daha ileri derecede farklılıklarını koruma imkânı vermiştir.”

Emperyalist Oyun Neden Bitmez?

Barışın altın çağını dört asır boyunca Osmanlı sayesinde yaşayan Ortadoğu’ya hâlihazırda ne oldu da fırtınaların hiç dinmek bilmediği, selâmet ve sükûnete hasret kalan bir bölge hâline geldi? Bugün Ortadoğu’da, çok zamandır kanayan ve artık kangrenleşen yaraların, tarihî kökenden kaynaklandığı apaçık ortadadır. I. Cihan Harbi’nin akabinde İngilizler, müttefikleriyle bir olup Ortadoğu’yu çıkarlarına göre paramparça etmişler ve bölgeyi kolonileştirme arzularını açık

bir surette ortaya koymuşlardı. Daha da vahimi, Yahudilere Filistin’de bir yurt ikame etme emelini de alenen sergilemişlerdi. İngiltere’nin o zamanki Dışişleri Bakanı Lord Curzon’un, Arap kabile reislerine (tam bir sömürgeci edasıyla) yaptığı bir konuşmadaki şu sözleri, Anglo-Saksonların, Ortadoğu’dan çıkmaya hiçbir surette niyetlerinin olmadığını herkesin gözüne sokarcasına ilan eder mahiyeteydi: “Sizin onayınızla, İngiliz Hükümeti’ne yüklenen uluslararası barışın bekçisi görevinin doğal sonucu olarak, çağımızın herhangi bir gücü buraya gelmeden biz buradaydık. Kargaşa ile karşılaştık ve belli bir düzen meydana getirdik. Yüzyıllık pahalı ve muzaffer bir teşebbüsü elbette ki terk etmeyeceğiz. Tarihteki en özverili sayfayı silmeyeceğiz. Hükümetimizin nüfuzu ve çıkarı her şeyden üstün tutulacaktır.”

Hasretle Anılan “Altın Çağ”

Yıkılışından günümüze değin Osmanlı hakkında ortaya atılan, Batı kaynaklı pek çok olumsuz propaganda, Arap âleminin zihnini bulandıran bir paranoya hâline gelmesine rağmen, hakikat erbabı bazı aydınların ve siyasetçilerin; Devlet-i Alî’nin tesis ettiği barış ve istikrarın, bölgenin hassas dengeleri ve geleceği açısından ne mana taşıdığını takdir etmelerine ve hasretini çekmelerine mâni olamamıştır. Eski Osmanlı Paşası, Türklere karşı kurulan Arap İhtilâl Teşki-

latı El Ahd'ın bir dönem lideri olan Aziz Ali Mısri, kendisine karşı çok cürümler işledikleri Osmanlı'nın hakkını ödeyemeyeceklerini ve sonu gelmeyen karışıklıklar dolayısıyla onu sıkça aradıklarını şöyle itiraf etmişti: "Bugün bütün Ortadoğu, Osmanlı Devleti'nin kendilerine karşılıksız ve menfaatsiz, sadece cömert ve âdil bir hükümler olarak verdiklerinin pek azını arıyor; ama bulamıyor."

Hindistan'daki İsmailî Mezhebi'nin eski liderlerinden Ağa Han, Osmanlı'nın İslâm âleminin lideri ve koruyucusu sıfatıyla, itibar ve caydırıcılığını muhafaza ve ona yönelik saldırıları bertaraf etme görevine ise, şöyle işaret etmişti: "İstanbul'daki rejim, İslâmiyet'in dünyevî yüceliğinin gözle görünür kalıntısını temsil etmekteydi. Osmanlılar, Ortadoğu'nun çetrefilli siyasî gerçeklerini anlamış ve kavramış gerçek devlet adamlarıydı." Sudan Meclis Başkanlarından Muhammed Hanife de, Osmanlı'nın aksine Batılıların Ortadoğu'daki temel siyasetlerini emperyalizme dayandırdıklarına şu şekilde dikkat çekmektedir: "Osmanlı geçmişte İslâm âlemine büyük hizmet vermiştir. Amerika'nın bir ülkeye emperyalizmle gittiği gibi, Rusya'nın Doğu Avrupa'ya emperyalizmle gittiği gibi Os-

manlı İmparatorluğu hiçbir yere gitmemiştir. Türkler gittikleri yere hizmet vermişlerdir." Mısır'daki Osmanlı Araştırmaları Merkezi Müdürü Prof. Muhammed Harb ise, bölgede karmaşaya meydan vermeyen Osmanlı'nın, krizleri çözümedeki üstün becerisine şöyle te-

mas etmektedir: "Osmanlı'nın azınlıklara olan nizamı şimdi tatbik edilseydi, Ortadoğu müşkülâtlarının hiçbirisi meydana gelmezdi. Çünkü 400-500 sene aynı azınlıklar vardı. Neden böyle bir müşkülât olmadı? Çünkü Osmanlı nizamı kuvvetliydi. Meseleleri hallediyordu." I. Körfez Savaşı'nda, Mısır Dışişleri Bakanı'nın sarf ettiği şu veciz söz, buraya kadar izah etmeye çalıştığımız realiteleri son tahlilde bir kez daha bayraklaş-

tirmişti: "Osmanlı gitti, Ortadoğu bitti!"

Batı'nın Hakkı Teslim ve İtirafı

Batılıların hakkı teslim eden itiraf ve değerlendirmelerine de parantez açmak meseleye oldukça ilginç bir boyut katacaktır: Napolyon, 17 Şubat 1807'de Varşova Senatosu'na gönderdiği mesajda, Osmanlı'nın hükümler olduğu coğrafyalarda attığı sağlam temellerin, bölgesel barış açısından taşıdığı hayatî önemi şöyle vurgulamıştı: "Osmanlı Devleti yıkıldığı zaman, bunun peşinden gelecek felaketleri ve harpleri hiç kimse tahmin edemez." Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand da, 27 Ocak 1807'de Viyana elçiliğine yazdığı mektupta, Napolyon'un dikkat çektiği aynı

noktaya temas etmişti: "Bütün düğümlerin başı Osmanlı Devleti'dir. O muhafaza edilmelidir." Ortadoğu'da Osmanlı barışının bozulması ve dünden bugüne kıyameti andıran karışıklıkların ortaya çıkmasında en fazla hissedar olanların başında gelen ajan Lavrens ise, 20. yüzyılın başında şu kehaneti yapmıştı: "Osmanlı'yı yıkacağız; ama Ortadoğu'da onun boşluğunu asla dolduramayacağız." Benzer bir kehanet-

ti, İngiltere başbakanlarından meşhur Winston Churchill de seslendirmişti: “Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması, Akdeniz’den Hindistan’a kadar, İslâm Dünyası ile ebedî savaşa yol açacak.”

İngilizlerin dünyaca ünlü tarihçisi Arnold Toynbee, Lavrens ve Churchill’in görüşünü destekler tarzda, Devlet-i Osmâni’nin Ortadoğu’da bıraktığı boşluğu Batılı devletlerin asla dolduramadığını şöyle hükme bağlamıştır: “Osmanlıların Yakın Doğu’da yerlerine geçen Avrupalı veya yerli hiçbir devlet, bu bölgeyi Osmanlılar kadar iyi idare etmemişlerdir. Avrupa devletleri, Osmanlılardan aldıkları ülkeleri ancak zulümle yönetebilmişlerdir. O ülkeleri kısa müddet bile ellerinde tutamadılar. Üstelik karmakarışık ettiler.” Bu tespitler ışığında, Auguste Comte’un halefi Fransız bilgin Pierre Lafitte’nin, yerden göğe kadar haklı şu genel kanaatine katılmamak imkânsızdır: “Batı, Doğu’yu düzeltmeye kalkışmadan evvel, kendi tereddidisine (çöküşüne) çare bulmalıdır. Hıristiyanların insan neslini idare etmeye kalkışmasından daha manasız ve daha küstah bir iddia düşünemiyorum.”

Barışı Sağlamada Osmanlı Koordinatları

Ortadoğu’nun süt liman olması ve yeniden barış ve istikrara kavuşması için şu an Osmanlı yegâne numunedir;

başka idealize edilebilecek bir misal de zaten mevcut değildir. Dünya jandarmalığına ve Yeni Dünya Düzeni mimarlığına soyunan ABD’nin gerçek barışı tesis etmekten ne denli uzak olduğu meydandadır. Eski başkan George Bush’un 1992’de sarf ettikleri, sözlerimizin açık delilidir: “Ortadoğu’da çatışmaların ve karışıklığın bu denli fazla olduğu bugünlerde, dünyanın, Osmanlı İmparatorluğu

zamanında uyum ve saygı içinde, yan yana yaşayan Müslüman ve Yahudileri anımsaması gerekmektedir.”

Osmanlı fobisinin kısıncından bir türlü kurtulamayan yerli Arap yönetimlerinin ve Osmanlı’nın bölgede ifâ ettiği görevin tek mirasçısı olan Türkiye’nin de kendilerini “Osmanlı tecrübesinden” nasipsiz bırakmalarını mutlak surette zarurettir. Dinmeyen çatışmalar, durmaksızın kanayan yara ve emperyalizmin sözde barış ve özgürlük adına getirdiği zorbalık ve yıkımdan sonra “Osmanlı Modeli”, tek alternatif olarak tarafların karşısına çıkmıştır. London School of Economics’te Avrupa Düşüncesi Profesörü

John Gray’le yapılan röportajda “Endülüs Emevileri’nin, Osmanlıların hoşgörülü yaklaşımları günümüz dünyası için yol gösterici olabilir,” yaklaşımı savunulmuştur. İngiliz The Guardian Gazetesi’ndeki bir değerlendirmede de, zuhur eden son gelişmeler akabinde, diğer bölgelerin yanı sıra Ortadoğu’da da, Osmanlı’nın müsamaha-lı, âdil ve insancıl yönetiminin mumla arandığı şöyle ifade edilmiştir: “İmparatorluğun çöküşünün olumsuz sonuçları her zamankinden daha yoğun hissediliyor.”

Hıristiyan bir Filistinli Şarkiyatçı olan Edward Said ise, İsrail’deki Ha’aretz Gazetesi’ne verdiği röportajda, daimî barışın adresi olarak “Osmanlı Millet Sistemi”ni teklif etmiştir: “Onların sistemi, şu an sahip olduğumuzdan çok daha insancıl gözükmektedir.” Samuel Huntington dâhi, 1997’de Ankara’daki bir konferansında; iddia ettiği çatışma tezinin bölgede Osmanlı benzeri bir yapının kurulması durumunda ortadan kalkacağını kabul etmiş olmalıdır.¹

Dipnot

¹ Cemil Meriç, Umrandan Uygarlığı, s.197; İsmail Çolak, Modern Zamanlarda Osmanlı’yı Aramak, s.53; Cemal Kutay, Tarihte Türkler Araplar, İstanbul 1970, s.233-234, 247; Peter Mansfield, Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası, Çev: N. Ülken, İstanbul 1975, s.92; T. G. Djuvara, Türkiye’yi Parçalamak İçin 100 Plan, s.147; Ahmet Rıza, Batının Doğu Politikasının Ahlâken İffası, s.40; Naci Bozkurt, Türk ve Türklük, s.31-39; NPQ 2001, C.3, Sayı:2, s.13; Muhammed Yahya, “Osmanlı Nizamı Çatışmaya Deva”, Tarih ve Düşünce Dergisi, Ocak-Şubat 2002, Sayı:25, s.57; Ha’aretz Gazetesi, 18 Ağustos 2000; Samuel Huntington’un Türkiye’de Verdiği Konferans, Sermaye Piyasası Kurulu Yay., Ankara 1997, s.238; Muhammed Heykel, 3. Petrol Savaşı, İstanbul 1993, s.18; İsmail Çolak, Doğu-Batı Kavşağında Osmanlı, 4. Bölüm.